

**ДАНАИЛ КРАПЧЕВ И ВЕСТНИК „ЗОРА” –
МЕЖДУ ЗАБРАНАТА И ЗАБРАВАТА**

доц. д-р Гургана Н. Начева
Бургаски свободен университет

**DANAIL KRAPCHEV AND NEWSPAPER „ZORA” –
BETWEEN THE PROSCRIPTION AND THE OBLIVION**

Assoc. professor Gergana Nacheva, PhD
Bourgas Free University

РЕЗЮМЕ: Този текст прави обект на изследване вестник „Зора” и неговия главен редактор Данаил Крапчев в контекста на българската журналистика между двете Световни войни. Паралелно се обглеждат тоталитарните практики за разгромяването на вестника и убийството на главния му редактор, с цел да бъде забравен. В историята на българската журналистика случаят „Зора” е заключен между забраната и забравата. Надмогнали времето, вестникът и редакторът му са еталон за модерна, независима журналистика, поднасяща на своите читатели интерпретативни новини за сложната политическа обстановка в света и страната по време на Втората световна война, както и за сблъсъка на тоталитарните режими на Хитлер и Сталин.

Ключови думи: *тоталитаризъм, вестник „Зора”, информационен ежедневник, политическа интерпретативна журналистика, Данаил Крапчев, инкриминирани издания.*

ABSTRACT: This text examines the daily newspaper „Zora” and his editor Danail Krapchev in the context of Bulgarian interwar journalism. Totalitarian practices of defeating the newspaper and the assassination of the editor are looked and compared in parallel. In the history of Bulgarian journalism the case „Zora” is locked between the proscription and the oblivion. Overborne their era, the newspaper and its editor have become a benchmark for a modern, independent journalism, delivering to its readers interpretive news about complicated global and national political environment during the Second World War, and clash of Hitler’s and Stalin’s totalitarian regimes.

Key words: *totalitarianism, newspaper „Zora”, daily info, political interpretive journalism, Danail Krapchev, incriminated editions.*

Журналистиката винаги е била пронизващият вик на времето. Тя замлъква само когато я разстрелват, убиват, забраняват. Но тя никога не може да бъде унищожена. Тоталитаризмът обрича на забрава и маргинализиране много издания и фигури от българската журналистика. Илюстрация за това е модерният информационен ежедневник „Зора” (1919-1944), чиито сътрудници са осъдени

на затвор, обречени на политическо изгнание или екзекутирани. Екзекутирани са Данаил Крапчев, Йордан Бадев, Райко Алексиев, Петър Николчев, Александър Дякович, Борис Стефов, Борис Димитров, а Димитър Талев, Никола Крапчев, Любен Крапчев, Боян Мирчев са изпратени в концлагер.

Според един от сътрудниците на в. „Зора” и по-късно програмен редактор в културните емисии на радио „Свободна Европа” за България, големия европейски журналист – публицистът Христо Огнянов, тези български интелектуалци са двойно избити: „тоталитарният комунистически режим на българска почва първо ги убиваше, обикновено ги захвърляше в незнаен гроб, а след това забраняваше да се споменават имената им, по възможност и да не се мисли за тях”. (Огнянов, 2002: 9-10)

Тръгнем ли по живите следи, които според журналиста Огнянов са въпрос на гражданска отговорност, историческият дискурс ще ни предостави нови, изненадващи гледни точки спрямо една елитарно-висока политическа журналистика, която определяме като интерпретативна. Многобройните лапидарни, ударни, програмни и уводни статии по страниците на „Зора”, излезли под перото на Крапчев, са наситени с множество тънки анализи, с богата контекстуалност. В тях се оглеждат сложното време на духовен кризис в българското общество и лутанията между двете Световни войни.

Поклонник на френската и немската журналистика, Крапчев въвежда в журналистическия наратив историческата (политическа и икономическа) реалност, посредством която конституира и интерпретира фактите. За образци му служат високите европейски вестници „Тан” и „Таймс”. По твърдение на съпругата му, Неша Крапчева, мъжът ѝ се е учил на журналистика от Жан Жорес. (Трифенова, 2006: 32) Пак по нейни твърдения германският аташе по печата в София Обермайер протестираше, че „Зора” помества информации от английски и американски източници – „Асошиейтед прес”, „Юнайтед прес” и др. Племенникът му Любен Крапчев си спомня, че „редовно, систематично предаване от редовни, щатни кореспонденти в повечето европейски столици и на Балканите, създаде в. „Зора”. (Трифенова, 2006: 51) Лично Карл Арио, кореспондент на Германската телеграфна агенция в София, запознава кореспондента на „Зора” Христо Огнянов с Ерих Шнайдер – главен редактор на „Есенер Националцайтунг” и неговия помощник Кинд – шефове на външнополитическата редакция на вестника.

Тоталитарната власт осъжда Крапчев и в. „Зора” като профашистки ориентирани, но фактите сочат друго: „... Данаил Крапчев не беше изпратил постоянен кореспондент в Берлин, защото Третият райх нямаше свободен печат.” (Огнянов, 2002: 11) В същото време кореспондентът на „Зора” в Берлин по време на Втората световна война Христо Огнянов поддържа добри, приятелски отношения с представителите на ТАСС в германската столица – шефа Филипович, Кудрявцев и Лавров.

Вестникът се развива в две направления – политическо и културно. Той прилича изтъкнатите академични присъствия на Боян Пенев, Александър Теодоров-Балан, Никола Милев, Йордан Иванов, Любомир Милетич, Алексан-

дър Балабанов, Михаил Арнаудов, Стефан Консулов. Елитарната журналистика на „Зора“ третира проблеми от езиковата сфера, античната история, македонската етнография, фолклористиката, археологията, литературата, международното право.

Издание обособява седмична специализирана литературна рубрика „Днес „Зора“ с литературна страница“, която представя творби на Йордан Йовков, фейлетоните на Трифон Кунев (с псевдоним Риналдо Риналдини), сатиричната поезия на Димитър Подвързачов. В рубриката „Веселите страници“ (до края на 1932) се поместват хумористичните творби на Райко Алексиев (с псевдоним Fга Diavolo). Николай Райнов присъства на страниците на „Зора“ с цикъла разкази „Хора в скици“, тук са и критическите статии на Йордан Бадев (редактор на литературната страница) за годишните литературни продукции, поместени в рубриката „Скици на живите“. През 1944 г. във вестника излизат 12 откъса от бъдещата творба на Талев „Железният светилник“ под заглавие „Хаджи Серафимовата внучка“.

Почитател на френската литература и култура, Крапчев отваря литературните подлистници на „Зора“ за творби на Морис Льоблан, Ги дьо Мопасан, Анатол Франс, а също и за емблематични творби на Чехов, Куприн, Балмонт, Карел Чапек, Бласко Ибанес, Рабиндранат Тагор, Десанка Максимович и др.

Но не в това е силата на вестника. Днес оценката на специалиста по история на българската журналистика проф. Филип Панайотов е следната: „Зора“ се оформя като най-влиятелния всекидневник между двете Световни войни. Обемът му достига 16 страници, тиражът – 130 хиляди. Читателите са привлечени от богатата информация, от кратките, но ударни уводни статии на Д. Крапчев, от остроумните карикатури на Александър Божинов, от хумористичните разкази на Чудомир, от статиите на Димитър Талев.“ (Панайотов, 2008: 181)

За да си обясним смелите граждански жестове на Крапчев, ни е необходим ретроспективният дискурс на неговата журналистическа биография. Започнал като военен дописник във вестник „Военни известия“ (1892-1919), списание „Битоля“ (1916), вестник „Добруджа“ (1918-1919), той продължава журналистическата си дейност като сътрудник на изданията „Македонски преглед“ (1905-1927) с литературно илюстрирана прибавка (1905-1906) под редакцията на Андрей Протич и П. К. Яворов; сп. „Съвременна мисъл“ (1910-1920), „Обществена обнова“ (1919-1920), вестниците „Македония“ (1919-1923) и „Селска дума“ (1924-1931), орган на Демократическия съговор.

В продължение на десетилетия Крапчев се занимава с редакторска дейност. Тя започва от вестниците „Пряпорец“ (1898-1932) – орган на Демократическата партия, „Илинден“ (1907-1908) – в съредакторство с В. Пасков, Д. Крайчев, П. К. Яворов, „Отечество“, орган на Българските конституционни клубове в Турция, „Родина“ (1910), излиза в Солун, „Вардар“ (1911-1912), орган на дясното крило на ВМРО.

Пръв в „Зора“ публично се обявява за смяната на кабинета на Ал. Цанков, като „напълно похабен“. Демократът Крапчев се обявява срещу преврата от 19.V.1934, за което е интерниран в Карлово, обявява се против Закона за печата

и Наредбата за временен надзор върху печата, бори се срещу цензурата, изпращайки специална протестна телеграма до царя. В сложната историческа ситуация, обвинен, че приветства Тройния пакт, Крапчев отговаря със статията „Защо те не спряха германската армия?“ („Зора”, 6. III. 1941), в която пише: „От някои страни се отправят упреци към България, че е пуснала през своя територия германските войски, съюзници на България от световната война. Защо се иска от седеммилионна България да спре 80-милионния германски народ в неговия устрем към изграждане на нова Европа? България е жертва, както и Германия, на победителите отпреди две десетилетия и чака тържеството на правдата”.

Убеден европеист и демократ, големият журналист винаги е бил против политическите убийства и репресии. Това е видимо в статията му „Политически убийства”: „Няма нищо по-безчовечно, по-противообществено, по-антикултурно от политическите убийства. Посяга се не само върху човека, върху личността, а и върху мисълта. Която и да е жертвата, каквито и да са разбиранията на убития, неговите политически убеждения, той умира поради своите възгледи, отстоявайки ги със своя живот. Гленното се жертва зарад вечното, тялото зарад мисълта. И дори когато жертвата е някому несимпатична, тя се въздига в страдалец и герой. Падналият умира, бранейки дори със собствения си живот свободата на своята мисъл – най-възвишеното у човека.” („Зора”, 2.XI.1923, бр. 1318) Парадоксално е, че Крапчев е убит именно по този начин.

В друга своя статия – „Човешката личност” („Зора”, 10.VI и 5.IX.1921, бр. 615 и 685) Крапчев прокламира: „най-голямо престъпление се върши, когато се посяга върху човешката личност и човешкия живот в името на една политика, в името на една класа или съсловие, а нерядко зад всичко това, за лично отмъщение”. Народопсихологът Крапчев показва зверското кърваво лице на балканските политически страсти, които в продължение на столетия разиграват зловещ политически спектакъл. Сякаш предрекъл собствената си смърт, копирайки я върху политическото убийство на Никола Геннадиев, той твърди: „А България е така малка страна и така бедна откъм индивидуалности, че българският народ с убийства като това на Никола Геннадиев ще заприлича на първобитна страна и няма да има право на място сред културните народи, няма да има право дори да претендира за място под слънцето.” („Зора”, 2.XI.1923, бр. 1318)

Живял в едно тревожно време, Крапчев анализира историческата обстановка, начева смели компаративистични симетрии между наглед далечни и несравними в геополитически план държави, като съпоставя властта на Рузвелт, Хитлер и Мусолини (статията „Демокрацията не изключва силната власт”): „Председателската власт в Щатите е огромна, не само сега, при изключителни обстоятелства, при които се управлява презокеанската република, тя е необятна и в нормално време и е много по-широка от властта на конституционните монарси; тя граничи с властта на диктаторите. [...] У нас, в България, Народното събрание не само контролира и законодателства, а и управлява, особено през послевоенния период. Затова правителството е заставено постоянно да угажда на своето мнозинство, а мнозинството да се надпреварва с опозицията в демаго-

гия. Очите на всички са обърнати към избирателя, който понякога очаква чудеса, каквито не може да му даде никоя земна власт.” („Зора”, 21.ІІІ.1934, бр. 4413)

В коментарната политическа статия Крапчев демонстрира обективна обусловеност, ясна и твърда позиция, но винаги изразявайки субективното си отношение („Министър-председателската власт”). Тук той поставя въпроса за властта и правомощията на премиерската институция, но тези негови изводи звучат актуално и днес: „Ако тя не се упражнява в пълния ѝ обем у нас, не конституцията е виновна, отговорността е главно на лицата, които са облечени в нея, вината е в нашата партийна система, в Народното събрание, което не се ограничава само да контролира управлението, а и се стреми да управлява. Тук именно е слабото място. Създадената особено през последните години практика е, която разхлабва властта.” („Зора”, 22.ІІІ.1934, бр. 4414) Епохата на Крапчев е тази на тоталитарните режими, силната държавна власт, вождизма, идеологическите илюзии, които той умело интерпретира в статиите си „Плебисцитът”, „Мода в политиката”, „Оторитарната власт”, „Илюзията на властолюбца”, „Пътят на демокрацията”, „Предупреждение на историята”. В дълбоките си прогнозни коментари той сякаш наднича в бъдещите десетилетия на България: „Всичките революции са скок в неизвестността, влекат след себе си повече или по-малко пълна реставрация; но никога изцяло миналото не се възстановява. Така беше след Английската революция, така стана и след първата руска революция.” („Зора”, 10.Х.1921)

В чисто професионален контекст журналистиката на Крапчев чертае „съдбовни кризисни обществени ситуации”, които предпоставят нейния аналитизъм. Този тип журналистика улавя мига и разсъждава върху това какво, кога и как се е случило – тенденция, започнала след Първата световна война. Интерпретативните дискурси позволяват смесването субективно-обективно, както и отчитането на обществените мнения, нагласи, очаквания спрямо историческото случване. Тази обстановка изисква собствено отношение, презентации, коментари, интерпретации на това, което се случва и зад което надничат фактите, които не винаги разкриват смисъла. Журналистът живее в изключителни събития и е нужно да изясни предисторията и последствията чрез ретроспективни и проспективни интерпретации. (Борисова, 2007: 126) Изисква се той да бъде историк – за да документира, литератор – за да изрази, психолог – за да проникне, етнолог – за да навлезе дълбоко в народните пластове. Данаил Крапчев е всичко това едновременно.

Друг голям журналист – Христо Силянов, във „Вестник на вестниците” (бр. 82, 1. VI. 1936), в юбилейна статия „Данаил Крапчев – тридесет години журналистическа дейност”, пише за ролята на вестника и неговия редактор в разволя на българската журналистика следното: „Крапчев е една от най-подчертаните индивидуалности в нашия журналистически свят: със свои идеи и разбирания, с темперамент и морални принципи в професията и в обществения живот, със собствен оригинален език. [...] През този период еволюира и фразата на Крапчев. Кратката ударна статия замести някогашните по-обстойни аналитични статии от „Илинден”, „Отечество” и „Родина”. Сбитото писане достигна у него

до краен предел, но то като че ли подхожда повече на днешното нервно време. Изляна в къси, енергични изрази, неговата мисъл приковава вниманието ви, независимо дали я споделяте или не. Насочена пък срещу противника, тя действува със сигурността на хладно оръжие, употребявано от силна и опитна ръка. Чудно ли е прочие, че Крапчев е много почитан от едни и много ненавиждан от други? [...] „Зора“ можá да се издигне до тая висота и да стане най-необходимият и най-предпочитаният вестник на просветеното гражданство благодарение на Д. Крапчев. [...] Това начало, неизменно прилагано от Крапчева, събуди у всички други издателства домогване до по-високо ниво и направи от „Зора“ ръководен двигател в развоая на българската журналистика.”

Портретът му на културен фактор в българското обществено пространство се окръгля от биографката му Цвета Трифонова, която обобщава: „Той е човек, принадлежащ към елита на България, но си е извоювал това място сам, с македонската си упоритост, с всеотдайния си труд и с качествата на своята личност.” (Трифонова, 2006: 15) Данаил Крапчев е журналист с международен авторитет, член на ротарианския клуб в София, радетел за укрепване на връзките между България и Европа.

За Данаил Крапчев е валидно всичко това, което родственикът му, писателят Талев, нарича съсловност. Роден в митичния Прилеп (1880), в семейството на радетеля за освобождението на Македония Васил Крапчев, завършва Солунската мъжка гимназия и история в Софийския университет, специализира в Женева. Пред Народния съд главният редактор на в. „Зора“ Матей Бончев-Бръшлян на въпроса дали Крапчев е привърженик на оста Рим-Берлин-Токио, отговорил, че Крапчев държи само на една ос – София-Прилеп.

Всеки журналист има кауза, на която посвещава творческата си енергия. За Д. Крапчев това е Македония, но не автономна, а като част от българската държава. В спомените на друг журналист с македонски произход – Христо Бръзцов: „Крапчев си остана жертва на тоя свой патриотизъм или национализъм, да го кажем [...] Да си види свободен родния град. А то – това е България всъщност.” (Трифонова, 2006: 65) Няма фигура от македонските национално-революционни борби, която да не свързва името си с това на Крапчев. Наблюдавайки епитоларните свидетелства, пространната му изследователка Цвета Трифонова метафорично нарича Тодор Александров, Пейо Яворов, Данаил Крапчев „една вярна рицарска тройка”.

По „македонската” биография на Крапчев можем да проследим целия исторически казус Македония. Интелектуалецът свързва живота си с революционните ѝ борби, с водачите им, превръща се в един от нейните хроникьори. Написани с журналистически хъс, но и с високо художествено майсторство, са циклите „На запад от нас”, „На юг от нас”, „Гърция”, „Исторически прозрения”, „Политически портрети и народностни характеристики”, „Балкански пейзажи”.

Съвременниците на Данаил Крапчев още приживе са давали високи оценки за личността и делото му. Когато издава тритомника си със статии, публицистика, есета, импресии, портрети, озаглавен „Изминат път” (1936-1941), и го изпра-

ща на своя приятел Симеон Радев в Лондон, известният български дипломат, журналист и общественик му отговаря: „Освен на твоето здраво съждение и на историческата ти култура, която ти позволява да поставяш всяко историческо явление в неговата рамка и всеки човек в неговата категория, твоят мироглед, тъй ярко очертан, се дължи на това, че си българин от Македония. Хората от нашето поколение, родени и възпитани в Македония през време на големите борби за народност, свобода, са синове и внуци на хора, които преди нас бяха водили старите борби (ако не за свобода, то за народност), ние сме, въпреки възрастта си, от епохата на Възраждането. Ние я продължаваме, тя определя нашето място в живота на българския народ. Тя ни дава една мисия за изпълнение. Чрез „Зора“ ти служиш на тая мисия като никой друг. Ти си, поради това единственият българин, чието място бих желал да имам. [...] В твоята логика има един неударим и пряко насочен устрем, тя удря като чук. Всичките ти идейни атаки са фронтални, фразата ти се прилепва към мисълта като добре скроена дреха и е пълна с динамична сила. Тя не е като танцовачка, а като атлет. [...] Аз не подозирах, че има в тебе една лирическа страна.” (Крапчев, 1992: 5-6)

В творчеството на Данаил Крапчев Македония не е просто митичен топос, изгубена земя, тя е онзи проблем, който косвено го води към смъртта. Ако биографията му го свързва с революционните македонски борби, то журналистическата му дейност го свързва с политическия проблем Македония, който той ситуира в глобален контекст. Той е част от Източния въпрос, а след Първата световна война е онзи възел, който въвлича България в Тристранния пакт. Историкът Крапчев не си прави илюзии и в статията си „Подкупът е извънреден” (в. „Зора”, бр. 6626, 20.IX.1941) без следа от демагогия той заявява: „Германците ни подкупиха с факта, че повърнаха Добруджа на България. Те ни подкупиха още повече, когато ни съдействаха да вземем Западна Македония и Беломорието. Действително това не е малък подкуп, това е най-големият подкуп, какъвто можем да си въобразим и за който в. „Зора” ратува вече четвърт век.”

За него Македония е част от Балканския и Близкоизточния проблем, тя е част от вероломните комбинации на Югославия, Гърция и Турция. В тези контексти Крапчев прави дълбоки разрези на държавното устройство на Югославия, Турция с авторитарния режим на Кемал Ататюрк, поставя проблема за религиозните държави, за модерните демокрации, за колониалните властелини и др. Тези проблеми той търси и в чуждите медии, цитира италианския „Трибуна”, английския „Таймс”, дори американския „Чикаго Трибюн”. За първи път македонският въпрос получава такъв широк обществен резонанс („Вътрешната организация и турците”, „Турците, Тракия и Македония”, „Българогласните елини”, „Гърците и Турция”, „Тъга по море”, „Гърция е предлагала своя територия”).

Една от най-болезнените теми са решенията на Берлинския и Ньойския договори, споразуменията на Великите сили, създадени срещу България, но винаги изтъква слабата българска дипломация, като цитира Александър Малинов, че „България трябва да си намери един адвокат, който да я защитава международно”.

но”. (Крапчев, 1992: 191) Крапчев проблематизира Карнегиевата анкета, която буди съвестта на Европа, винаги задгърбвала балканските проблеми. За него Европа е морално фалирала, тя използва дипломатически инструменти единствено за тържеството на своите права.

Данаил Крапчев превръща в „Зора” в публична трибуна, откъдето със своите дълбоки интерпретативни визии той разобличава тайните игри на историческата режисура и ангажира световната общественост с каузата Македония и с нейния „териториален статут”. Журналистът привлича мнения на световни политици, като например ожесточеното говорене на Чърчил за България или на американския президент Уудроу Уилсън, който предотвратява разкъсването на България. В историческата му бленда попадат събития и хора, емблематични за ХХ-тото столетие, далечни и близки региони от света. С необикновена историческа ерудиция и обективност, журналистическото му перо съгражда една глобална картина на отминалия век.

Перото на публициста Крапчев гради един художествен наратив, който митологизира Македония и я пречупва през две призми – като далечна захвърлена провинция с дълбоко травмирано население, което плаща с кръв свободата си, или като призрачно видение, с нашепванията на вековни легенди.

В своите журналистически импресии, политически портрети и етнопсихологически скици той извиква сенките на големите македонски водачи от Българското възраждане като митрополит Методи Кусевич, който заедно с Антим I събира доказателства за Априлските зверства и ги предава на чуждите дипломати и кореспонденти в Цариград („Методи Кусевич”, „Зора”, 4.XI.1922, бр. 1029).

Чрез портретите на Даме Груев, Яворов, проф. Милетич, Крал Петър, Крал Александър, Никола Пашич, Йоанис Метаксас, Венизелос и Ататюрк, Крапчев конструира духовния свят на епохата и ситуира личността в нея. Забелязва се синтез от факти, документи, лични спомени, писма, авторитетни исторически източници. Крапчев е майстор на детайла, в който се съсредоточава духа на събитието, неочаквания жест, характерна физиономична черта, но всичко това при него подлежи на интерпретация, а не на фикция.

В цикъла за Яворов, чрез портретни скици Крапчев улавя неизвестни черти от личността на поета, от психологията на творческата му лаборатория, често някакъв случаен пейзажен шрих загатва за психологическото състояние на Яворов. („В една редакция с Пейо Яворов. Спомени от преди три десетилетия”, „С Яворов в Солун преди 30 години. По случай 25 години от смъртта му”, „С Яворов на война. Дни на въодушевление и сълзи”, „Пейо Яворов в политиката”, „Пейо Яворов предчувства катастрофата през 1913 година. Едно историческо писмо на поета”, „Пейо Яворов. Един спомен”).

Творческият талант на Крапчев се очертава в едно текстово поле с оригинални и професионални оценки и мнения, видими в цикъла „Балкански пейзажи”, където писателят и поетът вземат връх над журналиста. В една амалгама се преплитат съвременни и минали представи, история, география, етнология и митология. Такива са пътеписите му „Манастирът Свети Наум”, „Към Ел-Тепе. Върхът на бурите”, „Орлови гнезда”, „Един символ”.

Респектиращата журналистика на Данаил Крапчев, писана в продължение на четири десетилетия, може да бъде „същинска библия“ за днешния политик, по думите на Цвета Трифонова. От мрака на забравата изплуват томове журналистически материали и четвъртвековните издания на в. „Зора“. Неговият нон-конфронтизъм му помага да създаде цял цикъл против болшевишка Русия, озаглавен „Комунистическата утопия и болшевишкия експеримент“. Това му спечелва омразата на комунистите и инспирира смъртната му присъда. Деветосептемврийският преврат заговаря с езика на забраната. В риториката на един от членовете на ЦК на БКП – Цола Драгойчева, Крапчев е „мерзавец, с отровно журналистическо перо“, който „фабрикува без умора всевъзможни вестникарски пасквили“. Журналистиката му насища „със змийска отрова политическия климат“. Партийната функционерка го вписва в една група „престъпници на перото“ като Тодор Кожухаров, Йордан Мечкаров, Йордан Бадев, проф. Ал. Генов, Ал. Ганчев и още неколцина други. Тяхната екскуторка ги квалифицира като „мизерни рупори“, „престъпни оръдия“. (Драгойчева, 1979: 166-170) Това е само част от разгрома на дясната журналистика в България.

Изпълнението на тоталитарната присъда не закъснява и Крапчев е убит на 10.IX.1944 г. Големият журналист винаги е твърдял, че „ние българите сме с къса памет“ и затова сме „без исторически опит“ („Усет към еволюцията“). След екскуцията вестникът е конфискуван, имуществото му също, семейството на Крапчев – изселено в Делиормана. Всички тези процедури целят едно – да бъде унищожено журналистическото дело на Д. Крапчев и най-важното – да бъде забравено.

Журналистиката винаги е била свидетелка на историята. Тя съхранява паметта на историческото битие, на историческия климат, порядки, нагласи и менталности. Данаил Крапчев и в. „Зора“ са високо, интелектуално и културологично присъствие в периода между двете Световни войни. Днес те са безспорен документ за една европейска журналистика, за висок журналистически стандарт както на свободното слово, така и на професионалната информация и интерпретация. Но те са и исторически пример за разправата на тоталитаризма с проевропейски настроените български интелектуалци.

Литература:

1. Borisova, E. (2007) *Zhanrove v mediite*. Universitetsko izdatelstvo „Episkop Konstantin Preslavski“, Shumen.
2. Dragoycheva, Ts. (1979) *Pobedata. Poveleya na dulga*. Partizdat, Sofiya.
3. Krapchev, D. (1992) *Izminat put*. Izbrani statii, Universitetsko izdatelstvo „Sv.Kliment Ohridski“, Sofiya.
4. Ognyanov, H. (2002) *Sreshhti prez godinite. Spomeni i razgovori*, Izdatelstvo Gutenberg, Sofiya.
5. Panayotov, F. (2008) *Vestnitsi i vestnikari*. Kniga za bulgarskiya pechat, Izdatelstvo Zahari Stoyanov, Sofiya.
6. Trifonova, Cv. (2006) *Danail Krapchev i v. „Zora“*. Nezabravimoto (intervyuta, pisma, dokumenti), Izdatelstvo Faber, Veliko Turnovo.